

УДК 351.764:343.544

Ємець Олег Миколайович – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ПРОФІЛАКТИКИ ЗВІДНИЦТВА

Розглянуто питання щодо здійснення профілактики звітництва для розпусти підрозділами кримінальної поліції в сучасних умовах. Висвітлено правові аспекти правоохоронної діяльності в цій сфері. Розроблено рекомендації для оперативних працівників стосовно профілактики цих злочинів.

Ключові слова: звітництво для розпусти; кримінальна поліція; мораль; моральність; профілактика.

В Україні протягом усього часу становлення державності на різних рівнях порушували питання про реформування органів правопорядку, проте кардинальні зміни в цій сфері відбулись у 2015 р., коли було створено Національну поліцію. Її керівником призначили Хатію Деканоїдзе, яка зазначила, що головним критерієм роботи має стати довіра населення як ключова передумова зміни системи [1]. Безперечно, довіра населення залежить від багатьох чинників, зокрема від результативності роботи поліції щодо протидії злочинності, готовності до співпраці з громадськістю та неурядовими організаціями в цій справі, а також від щирості намірів кожного окремого працівника допомогти людям, які страждають від протиправних діянь. Однак, на нашу думку, кращим способом допомоги було би недопущення вчинення злочину. Саме так ми можемо запобігти суспільно небезпечним наслідкам протиправних діянь, чому власне й сприяє профілактика злочинності.

Нині в країні актуальною є проблема протидії злочинам проти моральності, зокрема звідництву для розпусти, що підтверджується статистичними даними. Так, щороку реєструють сотні фактів створення або утримання місць розпусти й звідництва: 2008 р. – 584; 2009 р. – 627; 2010 р. – 666; 2011 р. – 655; 2012 р. (до листопада) – 534; 2013 р. – 683, 2014 р. – 509. Такі злочини посягають на моральність людей, тобто на їх внутрішнє ставлення до певних загальноновизнаних неписаних правил поведінки. Також ідеться про завдавання шкоди як фізичному, так і психічному здоров'ю людей, яких утягують у розпусні дії.

Вирішенню широкого спектру питань, які виникають у межах протидії злочинам проти моральності, приділяли увагу багато науковців та практиків, зокрема В. І. Василичук, М. Г. Вербенський, Ю. О. Єрмаков, О. О. Козленко, К. Б. Левченко, М. С. Набруско, А. А. Небитов, Д. Й. Никифорчук, С. С. Чернявський, І. А. Шваб. Проте не виникає сумнівів стосовно того, що сучасні організаційно-правові зміни в діяльності правоохоронних органів мають бути враховані під час наукового дослідження проблеми протидії злочинності. Це доводить необхідність продовження наукових розробок у цій сфері, які мають сприяти якісному поліпшенню правоохоронної діяльності. Тому метою статті є розробка й оприлюднення рекомендацій для працівників кримінальної поліції щодо профілактики звідництва для розпусти.

2 липня 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Національну поліцію» [2], відповідно до ст. 2 якого завданнями поліції є: забезпечення публічної безпеки та порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. У ст. 13 цього Закону [2] визначено загальну систему поліції. Так, у складі Національної поліції функціонують кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція, поліція особливого призначення.

У складі кримінальної поліції передбачено оперативні підрозділи, до сфери повноважень яких належить профілактика злочинності.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3], підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані в межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення й припинення злочинів, викриття їх причин та умов, здійснювати профілактику правопорушень.

Особливості профілактичної роботи розкрито в підзаконних нормативно-правових актах. Так, Уряд України схвалив Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень [4], метою якої є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин та умов учинення злочинів, захист інтересів людини, суспільства й держави від протиправних посягань, а також налагодження результативної співпраці між центральними та місцевими органами виконавчої влади й громадськістю в зазначеній сфері. Проблеми організації профілактики правопорушень передбачається розв'язати, зокрема, шляхом ужиття заходів, спрямованих на підвищення рівня моральності в суспільстві, правової культури громадян, утвердження здорового способу життя. У затвердженому згодом Кабінетом Міністрів України плані заходів із виконання цієї Концепції [5] виконавцем більшості таких заходів визначено МВС України.

Відповідно до ст. 302 Кримінального кодексу України, в Україні звітництво для розпусти визнано злочином [6]. Його кваліфікуючими ознаками є вчинення звітництва для розпусти з метою наживи або особою, раніше судимою за цей злочин, чи вчинення організованою групою (ч. 2), або із залученням неповнолітнього (ч. 3). Статтею передбачено покарання у вигляді штрафу, обмеження волі, а також позбавлення волі. Максимальний строк – сім років. Об'єктом злочину слугують моральні засади суспільства в частині встановлення зв'язків між

людьми для задоволення їхніх статевих потреб. З позицій суспільної моралі задоволення статевих потреб має здійснюватися без проявів розпусти, безладних статевих контактів, проституції [7, с. 895]. Суспільна мораль є системою етичних норм, правил поведінки, що сформувались у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість [8].

Звідництво для розпусти передбачає своєрідне посередництво для розпусти, яке може полягати в підшукуванні учасників розпусних дій, схиланні до розпусти тощо [7, с. 896]. Така діяльність виявляється в сприянні добровільним сексуальним стосункам незнайомих осіб між собою. Звідництво може полягати в знайомстві або організації зустрічей таких осіб, у пошуку осіб, які згодні займатися розпущою, у схиланні їх до розпусти тощо [9, с. 897]. Навіть досить тривале існування норми про кримінальну відповідальність за створення або утримання місць розпусти й звідництво не дає можливості на практиці уникнути проблем щодо тлумачення ознак об'єктивної сторони складу злочину, визначення яких можливе лише шляхом конкретизації змісту понять і термінів у відповідних рекомендаціях, які на підставі узагальнення практики застосування закону про кримінальну відповідальність надаватиме Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ [10, с. 135].

У правоохоронній діяльності дедалі більшого значення набуває профілактична робота. Водночас науковці та практики висловлюють критичні зауваження щодо особливостей її здійснення в сучасних умовах, зокрема стверджують, що незадовільними залишаються результати оперативної профілактики кримінальних правопорушень щодо злочинів проти моральності. Передусім, таке становище зумовлено відсутністю зацікавленості працівників правоохоронних органів в зазначеній діяльності, оскільки попередження злочинного наміру та вжиття профілактичних заходів важко довести. Іншим негативним чинником є відсутність ефективного механізму взаємодії та координації заходів як правоохоронних органів

держави між собою, так і міжнародних правоохоронних структур, міжнародних та громадських організацій. Не менш суттєвою проблемою в цьому напрямі діяльності є недостатнє матеріальне й технічне забезпечення профілактики кримінальних правопорушень у сфері секс-індустрії [11, с. 84].

Сутність оперативно-розшукової профілактики полягає в збиранні інформації про кримінально активних осіб (близьких зв'язків членів організованого злочинного угруповання, раніше судимих, наркоманів, алкоголіків, членів груп антигромадського спрямування), ступінь виправлення, зв'язки, злочинний досвід, наміри. Певна сукупність відомостей, що дають підстави для несприятливого прогнозу, тобто висновку про ймовірність злочинної поведінки, відразу вказує на необхідність встановлення оперативного спостереження за тими, хто зберіг кримінальну активність [12, с. 586]. На нашу думку, профілактика звідництва для розпусти може здійснюватися на трьох рівнях: 1) загальна профілактика звідництва для розпусти; 2) індивідуальна профілактика звідництва для розпусти; 3) запобігання вчиненню задуманого звідництва для розпусти. Такий розподіл відповідає наявним у теорії оперативно-розшукової діяльності позиціями учених щодо профілактичної роботи. Суб'єктом здійснення оперативно-розшукової профілактики звідництва для розпусти в Україні є підрозділи кримінальної поліції.

Загальну профілактику звідництва для розпусти пропонуємо визначити як сукупність заходів, які проводяться оперативними підрозділами кримінальної поліції в межах взаємодії з іншими органами державної влади й місцевого самоврядування, міжнародними та неурядовими організаціями щодо виявлення причин та умов учинення звідництва для розпусти з подальшим їх усуненням або зменшенням, раціонального поєднання індивідуальних можливостей усіх суб'єктів такої співпраці. Таким чином, підрозділи кримінальної поліції є не єдиним суб'єктом загальної профілактики, проте саме вони слугують її ключовою ланкою. Це зумовлено спеціальними можливостями щодо проведення інформаційно-аналітичної роботи, підґрунтям якої слугують не лише відкриті

джерела та статистичні дані, а й негласні можливості отримання інформації, її зберігання, обробки та аналізу в межах чинного законодавства. Загальними профілактичними заходами щодо протидії звідництву для розпусу є:

лобіювання профілактичних заходів під час провадження державної політики у сфері захисту суспільної моралі;

превентивно-освітня діяльність (підготовка та проведення інформаційних кампаній, створення й поширення соціальної реклами, підготовка, оприлюднення та систематичне оновлення інформації з проблеми захисту моралі, здійснення просвітницької діяльності в потенційних групах ризику, підготовка, видання та розповсюдження інформаційно-превентивних, навчально-методичних і наукових матеріалів тощо);

підтримка роботи Національної гарячої лінії із запобігання торгівлі людьми, а також запобігання насильству та захисту прав дітей, що передбачає надання консультацій телефоном або електронною поштою для людей, яких можуть утягнути до сфери надання сексуальних послуг та в розпусні дії;

надання соціальної допомоги особам, яких утягують або втягнули в розпусні дії, що може убезпечити їх від цього в подальшому.

Індивідуальна профілактика, на відміну від загальної, має персоніфікований характер. На нашу думку, вона становить комплексну діяльність підрозділів кримінальної поліції, спрямовану на виявлення осіб, у яких з'являється намір учинення звідництва для розпусу та інших пов'язаних злочинів, передусім проти моральності, з подальшим застосуванням щодо них індивідуальних профілактичних заходів. Ці заходи передбачають здійснення запобіжного впливу на конкретну особу (осіб) із метою недопущення вчинення саме нею (ними) звідництва для розпусу та інших пов'язаних злочинів, а також об'єднання цих осіб у групу для такої протиправної діяльності. Індивідуальна профілактика звідництва для розпусу починається з проведення заходів щодо отримання оперативно-профілактичної інформації, яка може бути одержана як гласним, так і негласним шляхом. До гласних джерел належать заяви та повідомлення громадян, зокрема анонімні,

оприлюднені відповідні відомості в засобах масової інформації, повідомлення державних органів і неурядових організацій.

У разі, якщо певна особа або група осіб збираються реалізувати задум щодо вчинення звідництва для розпусти та якщо загальні й індивідуальні профілактичні заходи не можуть завадити цьому, необхідно спрямувати зусилля на запобігання зазначеному злочину. Уважаємо, що запобігання вчиненню задуманого звідництва для розпусти – це система гласних і негласних заходів, спрямованих на недопущення вчинення особою або групою осіб конкретних задуманих фактів звідництва для розпусти, що проводяться оперативними підрозділами кримінальної поліції. Ураховуючи результати проведеного нами аналізу сучасної практики протидії злочинам проти моральності та пропозицій науковців щодо здійснення профілактичної роботи, рекомендуємо такі способи запобігання звідництву для розпусти:

переконання різними каналами, зокрема негласними, у несвочасності втілення задуму щодо вчинення звідництва для розпусти та несприятливості наявних умов для цього з метою відмови від злочинних намірів або перенесення їх у часі, що дасть змогу вжити інших профілактичних заходів;

створення спеціально продуманих штучних перешкод для звідництва з метою розпусти, зокрема недопущення оренди приміщень, де планується вчинення розпусних дій, наприклад шляхом переконання господаря відмовитися від здачі нерухомості особам, які задумують злочин;

повідомлення особі або особам, які мають задум учинити звідництво для розпусти, різними каналами, зокрема негласними, про можливу небезпеку з боку нібито родичів або близьких тих людей, яких планують утягнути в розпусні дії, наприклад щодо вірогідної фізичної розправи в разі здійснення відносно них задуманого або сприяння неминучому карному переслідуванню з боку правоохоронних органів;

доведення різними каналами, зокрема негласними, вигаданих відомостей до тих, хто має задум учинити звідництво для розпусти (наприклад про те, що особа, з якою задумуються розпутні дії, захворіла на тяжку венеричну або іншу хворобу, що

становить небезпеку життю та здоров'ю або невинуватено ускладнює її сексуальну експлуатацію, з метою відмови від таких намірів);

здійснення перевірки особи або групи осіб, які мають задум учинити звідництво для розпусти, на причетність до інших злочинів, серед іншого ще не зареєстрованих, та, у разі підтвердження такого, ужиття відповідних заходів щодо їх притягнення до кримінальної відповідальності, що перешкоджатиме подальшій протиправній діяльності, зокрема пов'язаній зі звідництвом для розпусти;

здійснення перевірки щодо того, чи на даний момент не притягується до кримінальної відповідальності особа або будь-хто з групи осіб, які мають задум учинити звідництво для розпусти, з обранням м'якого запобіжного заходу, що перешкоджає продовженню протиправної діяльності. У такому разі з'являється можливість інформування про це слідчого або прокурора для подальшої підготовки клопотання під час досудового розслідування до слідчого судді, а судового провадження – до суду про застосування такого запобіжного заходу, як домашній арешт або тримання під вартою;

ураховуючи отриману інформацію за результатами вивчення способу життя особи або групи осіб, які мають задум учинити звідництво для розпусти, доцільно розглянути можливість їх затримання за адміністративне правопорушення, передусім із направленням складених матеріалів до суду для застосування адміністративного арешту, що перешкоджатиме злочинній діяльності на цей час;

переконання в різний спосіб осіб, які мають намір учинити розпусні дії, відмовитися від таких задумів (можна заручитися підтримкою родичів та знайомих);

у разі задуму вчинення звідництва для розпусти групою осіб – поширення серед них атмосфери взаємної недовіри, що сприятиме її дезорганізації та можливого розпаду, а також унеможливить утілення злочинних намірів;

інформування осіб, які мають задум удатися до звідництва для розпусти, про раптові непередбачувані обставини, які не вдасться швидко перевірити й усунути, що перешкоджатимуть

учиненню злочину, наприклад про недопущення їх у протиправний бізнес із боку конкурентів, що становить небезпеку для життя та здоров'я або може спричинити інші негативні наслідки (знищення та пошкодження майна, притягнення до кримінальної відповідальності);

dezінформування різними каналами, серед іншого негласними, про зміну умов, на які розраховували під час планування звідництва для розпусти та які неможливо легко усунути, зокрема про відмову в допомозі прикриття протиправної діяльності з боку корупційних зв'язків або їх ненадійність чи неспроможність допомагати;

здійснення інтелектуального впливу на особу або групу осіб, які мають задум щодо вчинення звідництва для розпусти, з метою їх переконання добровільно відмовитись від реалізації злочинних намірів, зокрема через неминучість подальшого викриття протиправної діяльності та притягнення до відповідальності, а також роз'яснення суспільної небезпеки злочинної діяльності загалом та звідництва для розпусти зокрема.

Під час планування та проведення працівниками кримінальної поліції профілактичних заходів щодо звідництва для розпусти обов'язково необхідно убезпечити від можливих протиправних посягань життя та здоров'я людей, яких можуть утягувати в розпусні дії, особливо дітей, а також осіб, які допомагають оперативному підрозділу у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності та слідчим органам у здійсненні досудового розслідування.

Викладене надає можливість зробити висновок про те, що сьогодні до пріоритетних напрямів роботи оперативних підрозділів кримінальної поліції належить профілактика злочинності, зокрема у сфері захисту суспільної моралі. Своєчасно проведені профілактичні заходи не тільки захищають моральність від протиправного впливу, а й допомагають збереженню як фізичного, так і психічного здоров'я людей, яких можуть утягнути в розпусні дії. Розроблені нами рекомендації сприятимуть працівникам правоохоронних органів у проведенні профілактичної роботи щодо звідництва для розпусти. Така діяльність розпочинається з виявлення причин та умов звідництва для розпусти, для чого

здійснюється безперервна багатофакторна інформаційно-аналітична робота. Загальні профілактичні заходи слід проводити за умов взаємодії кримінальної поліції з іншими державними органами та неурядовими організаціями. Індивідуальна профілактика полягає в здійсненні оперативно-профілактичного впливу на конкретних осіб із метою їх відмови від намірів учинення злочину. Після використання таких можливостей слід прийняти рішення про проведення заходів із запобігання вчиненню конкретних задуманих фактів звідництва для розпусти, що передбачає активне використання негласних можливостей оперативних підрозділів кримінальної поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Майже у 30 містах: Деканоїдзе озвучила масштаби появи патрульної поліції до червня 2016 року [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство УНІАН : [сайт]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1208698-mayje-u-30-mistah-dekanoidze-ozvuchila-masshtabi-poyavi-patruлноji-politsiji-do-chervnya-2016-roku.html>. – Назва з екрана.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листоп. 2011 р. № 1209-р // Офіційний вісник України. – 2011. – № 93. – Ст. 3389.
5. План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 767 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 73. – Ст. 2935.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – С. 131.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Вид. 7-ме, переробл. та допов. – Київ : Юрид. думка, 2010. – 1288 с.

8. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 192.

9. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б. та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ : Ін Юре, 2003. – 1196 с.

10. Васильєв А. А. Створення або утримання місць розпусти і звідництво: тлумачення об'єктивної сторони злочину / А. А. Васильєв, О. С. Пироженко // Публічне право. – 2012. – № 3 (7). – С. 131–136.

11. Протидія злочинам, пов'язаним із сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією : монографія / [Никифорчук Д. Й., Єрмаков Ю. О., Косиця О. О., Тарасенко О. С.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 131 с.

12. Теория оперативно-розыскной деятельности : учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинського, Г. К. Синилова. – М. : ИНФА-М, 2008. – 832 с.